

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

РОБОЧА ПРОГРАМА ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Моделювання та розрахунок процесів в АРКТ

(назва навчальної дисципліни)

Галузь знань: 13 «Механічна інженерія»

(шифр і найменування галузі знань)

Спеціальність: 134 «Авіаційна та ракетно-космічна техніка»

(код і найменування спеціальності)

Освітньо-наукова програма: «Авіаційна та ракетно-космічна техніка»

(найменування освітньої програми)

Форма навчання: денна

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

Харків 2020 рік

Робоча програма «Моделювання та розрахунок процесів в АРКТ»

(назва дисципліни)

для здобувачів за спеціальністю 134, Авіаційна та ракетно-космічна техніка
освітньої програми Авіаційна та ракетно-космічна техніка

Розробник: доцент каф. 101, к.т.н.

(освітній науковий ступінь і вчене звання)

(підпис)

Брега Д.А.

(прізвище та ініціали)

Гарант ОНП професор каф. 103, д.т.н., професор

(підпис)

Малков І.В.

(прізвище та ініціали)

Протокол № 20/21-01 від «28» серпня 2020 р. засідання кафедри №101

Завідувач кафедри к.т.н.

(науковий ступінь і вчене звання)

(підпис)

С. М. Єрьоменко

(ініціали та прізвище)

ПОГОДЖЕНО:

Завідувач відділу
аспірантури і докторантури

В.Б. Селевко

Голова наукового товариства
студентів, аспірантів,
докторантів і молодих вчених

Г.П. Старовойт

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни (денна форма навчання)
Кількість кредитів – 5	<p style="text-align: center;">Галузь знань 13 «Механічна інженерія» (шифр і найменування)</p> <p style="text-align: center;">Спеціальність 134 «Авіаційна та ракетно-космічна техніка» (код і найменування)</p> <p style="text-align: center;">Освітньо-наукова програма «Авіаційна та ракетно-космічна техніка» (найменування)</p> <p style="text-align: center;">Рівень вищої освіти: <u>третій (освітньо-науковий)</u></p>	Вибіркова
Кількість модулів – 1		Навчальний рік
Кількість змістовних модулів – 2		2020/2021
Індивід. завдання: немає		Семестр
Загальна кількість годин – 80/150		2-й
		Лекції*
Кількість тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 5 самостійної роботи аспіранта – 4,4		48 годин
		Практичні, семінарські*
		32 години
		Лабораторні*
		-
		Самостійна робота
		70 годин
	Індивідуальні завдання	
	-	
	Вид контролю	
	диф. залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення: отримання сукупності навичок щодо професійної інженерної діяльності в галузі проектування, виробництва та експлуатації АРКТ шляхом використання сучасних числових методів дослідження та розв'язання задач предметної області, що насамперед полягають у створенні математичного апарату для опису фізичних процесів, серед яких: зовнішнє обтікання ЛА дозвуковими та надзвуковими потоками, реагуючі течії, процеси пов'язані з роботою двигунів внутрішнього згорання, робота турбоагрегатів та пневмоприладів.

Завдання:

- сформувані у слухачів стійку систему навичок та умінь щодо створення математичних моделей комплексних фізичних процесів;
- визначити алгоритм вибору моделі турбулентності для опису зовнішніх та внутрішніх течій;
- виділити основні етапи створення математичної моделі для мультикомпонентних сумішей;
- розглянути особливості моделювання роботи несучих гвинтів гвинтокрилих ЛА;
- розглянути особливості моделювання процесів горіння сумішей для задач оптимізації паливних форсунок та камер згорання для двигунів АРКТ.
- розвинути навички щодо редагування тривимірних твердотільних геометричних об'єктів, роботі с булевими операціями для вичленення внутрішніх об'ємів області моделювання, визначити алгоритм створення та редагування розрахункових скінчено елементних сіток моделей на основі тетрагональних, гексагональних та поліедричних елементів.
- ознайомити слухачів з основними можливостями програмного комплексу ANSYS, а саме з модулями розрахунку гідро-газодинаміки ANSYS CFX та ANSYS Fluent.

Результати навчання: у результаті вивчення даного курсу слухач повинен знати:

- алгоритми розв'язання системи рівнянь Нав'є-Стокса для опису течій в'язких рідин,
- принципи створення розрахункових моделей,
- алгоритм визначення крайових умов,
- основні особливості побудови та редагування геометрії об'єктів АРКТ для створення розрахункових скінчено-елементних сіток,
- основні підходи для опису турбулентних та ламінарних течій,
- особливості моделювання зовнішніх та внутрішніх течій,
- основні етапи створення математичної моделі для моделювання надзвукових течій,
- принципи побудови математичної моделі для опису мультикомпонентних сумішей;
- особливості моделювання тіл обертання.

На підставі отриманих теоретичних знань слухач повинен **уміти:**

- практично використовувати програмний комплекс для розрахунку фізичних процесів в АРКТ;
- використовувати сукупність можливостей програмного забезпечення для створення математичних моделей;
- володіти навиками щодо редагування геометрії та розрахункової сітки моделі;

Крім того слухач повинен мати представлення:

- про алгоритми розрахунку аеродинамічних характеристик ЛА на дозвукових і надзвукових режимах польоту;
- про алгоритми імпорту – експорту отриманих результатів розрахунку аеродинамічних характеристик до систем розрахунку на міцність.
- про перспективу застосування програмного комплексу ANSYS для дослідження аеродинамічних характеристик суміжних з АРКТ об'єктів.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна «Моделювання та розрахунок процесів в АРКТ» базується на наступних дисциплінах:

- «Гідравліка»;
- «Аерогідродинаміка»;
- «Динаміка польоту»;
- «Фізика»;
- «Вища математика».

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Основні можливості програмного модуля ANSYS

Тема 1. Вступ до навчальної дисципліни “Моделювання та розрахунок процесів в АРКТ”.

Предмет вивчення і задачі дисципліни. Створення і опрацювання геометрії в ANSYS Design Modeler. Основні можливості програми, інтерфейс та основи CAD моделювання. Редагування існуючої геометрії для агрегатів чи вузлів з метою створення внутрішніх та зовнішніх областей для розрахунків параметрів течії.

Тема 2. Сучасні підходи до створення розрахункових сіток.

Використання модулів ANSYS Mesher та Icem CFD для створення сіток з різними типами елементів. Кількісні та якісні показники для кінцево-елементних моделей. Визначення параметрів пристінкового шару для моделювання відривних течій. Прогнозування точок відриву потоку для задач зовнішнього обтікання аеродинамічних поверхонь на критичних кутах атаки.

Тема 3. Метод скінченних елементів.

Числові методи розв'язання системи рівнянь Нав'є – Стокса для описання руху в'язкої ньютонівської рідини. Вирішення прикладних задач для оцінки ефективності роботи запірної арматури гідропристроїв.

Тема 4. Основні налаштування системи числового аналізу.

Алгоритм SIMPLE - на пів неявний метод для розв'язку рівнянь зі зв'язком по тиску. Порівняльна характеристика алгоритмів розв'язання системи диференціальних рівнянь руху рідини з урахування стисливості.

Тема 5. Міждисциплінарний аналіз. Особливості налаштувань.

Статичний розрахунок на міцність конструкції ЛА з попередньо розрахованим розподіленням тиску від аеродинамічних навантажень. Динамічний обмін даними між системами розрахунку на міцність та модулем гідрогазодинаміки. Вирішення задачі обтікання тонкої пружної пластини з урахуванням процесів її коливання.

Тема 6. Параметризація геометрії та вхідних даних для розрахунків.

Створення таблиць вхідних та вихідних параметрів. Планування числового експерименту. Принцип Парето, створення цільових функцій для оптимізації. Оптимізація форми лопатки турбіни.

Змістовний модуль 2. Основні можливості програмних модулів ANSYS Fluent та ANSYS CFX

Тема 1. Математичні моделі в'язких течій.

Визначення області використання RANS моделей турбулентності, їх основні недоліки та переваги. Використання гібридних моделей турбулентності DES та SAS для опису нестационарних течій. Ньютонівські та неньютонівських рідини, особливості їх опису.

Тема 2. Особливості моделювання пристінкового шару.

Вимоги до розмірів и кількості елементів розрахункової сітки моделі. Безрозмірний параметр Y^+ . Визначення величини пограничного шару. Відривні течії. Розрахунок аеродинамічних характеристик профілю крила ЛА на критичних кутах атаки.

Тема 3. Задачі з рухомими границями.

Налаштування алгоритмів деформації та автоматичного перестроювання розрахункових сіток. Стабільність ітераційної процедури. Графіки похибки системи диференціальних рівнянь. Застосування алгоритмів адаптації розрахункової сітки для розрахунку характеристик несучого гвинта.

Тема 4. Моделювання мультикомпонентних течій. Фазові переходи.

Гомогенні та гетерогенні суміші. Моделювання хімічних реакцій. Процеси горіння. Вирішення задачі оптимізації паливної форсунки для двигунів внутрішнього згорання.

Тема 5. Опрацювання результатів.

Принцип роботи програми CFD Post, створення графіків, таблиць результатів, карти відображень змінних. Візуалізація ліній току, створення ізоповерхонь по обраній змінній.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	денна форма				
	усього	у тому числі			
л		п	лаб	с.р.	
Змістовий модуль 1.					
Вступ до навчальної дисципліни «Моделювання та розрахунків процесів в АРКТ»	4	2	2	-	-
Сучасні підходи до створення розрахункових сіток.	12	2	2		7
Метод скінченних елементів.	14	6	2	-	7
Основні налаштування системи числового аналізу.	14	4	2	-	7
Міждисциплінарний аналіз. Особливості налаштувань.	16	6	4	-	7
Параметризація геометрії та вхідних даних для розрахунків.	15	4	4	-	7
Разом	75	24	16	-	35
Змістовий модуль 2.					
Математичні моделі в'язких течій.	16	6	4	-	6
Особливості моделювання пристінкового шару.	14	4	2	-	6
Задачі з рухомими границями.	16	4	4	-	8
Моделювання мультикомпонентних течій. Фазові переходи	18	6	4	-	7
Опрацювання результатів.	11	4	2	-	8
Разом	75	24	16	-	35
Усього з дисципліни	150	48	32	-	70

5. Темі семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1	Не передбачено навчальним планом		

6. Темі практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Побудова блочної структури и створення двомірної розрахункової сітки для профілю крила в середовищі Icem CFD	2
2	Створення математичної моделі обтікання профілю крила дозвуковим потоком газу	2
3	Обчислення аеродинамічних коефіцієнтів, створення вхідних параметрів (швидкість та кут установки крила) та	2

	вихідних параметрів (аеродинамічна якість крила)	
4	Розрахунок розподілення тиску по поверхні крила з наступним експортом значень до модуля розрахунків на міцність	4
5	Гібридні моделі турбулентності. (LES, DES, SAS) Переваги, недоліки, сфера застосування. Вирішення задачі формування паливної суміші форсункою ежекторного типу	4
6	Вирішення задач оптимізації (Оптимізація форми профілю крила за цільовою функцією максимальної аеродинамічної якості для заданої висоти та швидкості польоту). Адаптивне крило.	4
7	Обчислення параметрів крила на критичних кутах атаки. Відривні зони. Особливості моделювання пристінкового шару.	4
8	Випаровування та конденсація рідини.	4
9	Кавітація. Моделювання роботи гребного гвинта	4
10	Автоматична генерація звітів для виконаних розрахунків	2
	Всього	32

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не передбачено навчальним планом	

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вступ до навчальної дисципліни «Моделювання та розрахунок процесів в АРКТ»	4
2	Сучасні підходи до створення розрахункових сіток.	6
3	Метод скінченних елементів.	8
4	Основні налаштування системи числового аналізу.	6
5	Міждисциплінарний аналіз. Особливості налаштувань.	8
6	Параметризація геометрії та вхідних даних для розрахунків.	8
7	Математичні моделі в'язких течій.	10
8	Особливості моделювання пристінкового шару.	6
9	Задачі з рухомими границями.	8
10	Моделювання мультикомпонентних течій. Фазові переходи	6
	Разом	70

9. Індивідуальні завдання

Не передбачено навчальним планом.

10. Методи навчання

Проведення лекцій, практичних робіт, індивідуальні консультації з питань нового матеріалу, самостійна робота слухачів.

11. Методи контролю

Опитування, модульний контроль, іспит/залік.

12. Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують аспіранти

12.1. Розподіл балів, які отримують аспіранти (кількісні критерії оцінювання)

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття	Кількість занять	Сумарна кількість балів
Змістовний модуль 1			
Робота на лекціях	0...1	6	0...6
Виконання і захист лабораторних робіт	0...9	4	0...36
Модульний контроль	0...14	1	0...14
Змістовний модуль 2			
Робота на лекціях	0...1	4	0...4
Виконання і захист лабораторних робіт	0...9	3	0...27
Модульний контроль	0...14	1	0...14
Усього за семестр			0...100

Семестровий контроль (іспит) проводиться у разі відмови аспіранта від балів поточного тестування й за наявності допуску до заліку. Під час складання семестрового заліку аспірант має можливість отримати максимум 100 балів.

Білет для іспиту/заліку складається з 3 теоретичних запитань. За повну правильну відповідь на два перших запитання аспірант отримує по 30 балів. За повну правильну відповідь на останнє запитання – 40 балів.

12.2. Якісні критерії оцінювання

Необхідний обсяг знань для одержання позитивної оцінки:

- основні етапи налаштування математичної моделі фізичного явища;
- алгоритм призначення крайових умов;
- основні типи розрахункових сіток, їх переваги, недоліки, а також алгоритми визначення їх кількісних та якісних показників;
- принципи вибору моделей турбулентності;
- основні етапи вирішення завдань оптимізації;
- створення параметричних зв'язків для вхідних та вихідних даних.

Необхідний обсяг вмінь для одержання позитивної оцінки:

- практично використовувати чисельні методи розрахунку для вирішення задач гідрогазодинаміки;
- застосовувати математичні моделі фізичних явищ для оптимізації геометрії об'єктів АРКТ;
- практично володіти методами дискретизації розрахункової моделі.

12.3 Критерії оцінювання роботи аспіранта протягом семестру

Задовільно (60-74). Мати мінімум знань та умінь. Відпрацювати усі практичні заняття. Мати загальну уяву про програмне забезпечення ANSYS, орієнтуватися у темах лекційного матеріалу.

Добре (75-89). Вільно володіти лекційним матеріалом. Мати навички самостійного виконання чисельних розрахунків. Вміти опрацювати отримані результати. Виконати та належним чином оформити усі практичні завдання.

Відмінно (90-100). В повному обсязі володіти лекційним та додатковим матеріалом. Виконати та належно оформити усі практичні завдання. Вміти аналізувати та робити висновки з отриманих результатів. Орієнтуватися у підручниках та посібниках. Безпомилково виконати індивідуальне практичне завдання.

Шкала оцінювання: бальна і традиційна

Сума балів	Оцінка за традиційною шкалою	
	Іспит, диференційований залік	Залік
90 – 100	Відмінно	Зараховано
75 – 89	Добре	
60 – 74	Задовільно	
0 – 59	Незадовільно	Не зараховано

13. Методичне забезпечення

Рекомендована література

1. Spalart, P.R. “Strategies for turbulence modeling and simulation” [Текст] / P.R. Spalart, Int. J. Heat Fluid Flow, 2000, v.21, p. 252-263.
2. Ландау, Л.Д. Гидродинамика [Текст]/ Л.Д. Ландау, Е.М. Лившиц – М., 1980. – 535 с.
3. Jones, W.P. The prediction of laminarization with a two-equation model of turbulence [Текст] / W.P. Jones, B.E. Launder // Int. J. Heat and Mass Transfer. – 1972. – V.15. – P.301 – 314.
4. Алямовский, А.А. SolidWorks. Компьютерное моделирование в инженерной практике [Текст] / под ред.. А.А. Алямоского. – СПб.: БХВ Петербург, 2005. – 800 с.
5. Волков, Э.П. Моделирование горения твердого топлива [Текст] / Э.П. Волков, Л.И. Зайчик, В.А. Першуков. – М.: Наука, 1994. – 320 с.
6. Menter, F.R. Two-equation eddy-viscosity turbulence models for engineering applications [Текст] / F.R. Menter // AIAA-Journal – 1994. – № 32(8). – P. 269 – 289.
7. Menter, F.R. A scale-adaptive simulation model for turbulent flow predictions [Текст] / F.R. Menter, M. Kuntz, R. Bender. – AIAA Paper 2003-0767, 2003. – 40 p.

8. Bradshaw, P. "Effects of Streamwise Curvature on turbulent Flow"[Текст] / P. Bradshaw. AGARD-AG-169, 1973.
9. Spalart, P.R. "On the sensitization of simple turbulence models to rotation and curvature" [Текст]/ P.R. Spalart, M.L. Shur // Aerospace Science and Technology, 1997, v. 1, No. 5, pp 297-302.
10. Piomelli, U. "Wall-layer models for large-eddy simulations" [Текст] / U. Piomelli, E. Balaras // Annual Rev. Fluid Mech., 2002, v.34, pp. 349-374.
11. Comments on the feasibility of LES for wings, and on a hybrid RANS/LES approach [Текст] / P.R. Spalart, W.H. Jou, M. Strelets, S.R. Allmaras // Proceedings of first AFOSR international conference on DND/LES, 1997.
12. Physical and numerical upgrades in the detached-eddy simulation of complex turbulent flows [Текст] / A. Travin, M. Shur, M. Strelets, P.R. Spalart // Proceedings of Euromech Coll. "LES of complex transitional and turbulent flows", Munich, Germany, 2002. Fluid Mechanics and Its Applications , 2004, v. 65, No. 5, pp. 239-254.
13. Cantwell B., Coles D. "An experimental study of entrainment and transport in the turbulent near wake of a circular cylinder", J. Fluid Mechanics, 1983, v.136, pp.321-374.